

Architectuur.NL

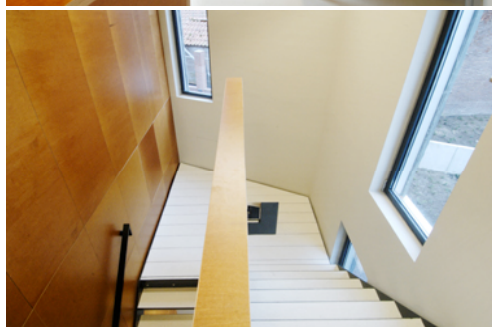
Hostel Hogelanden, Utrecht
(19-09-2007)

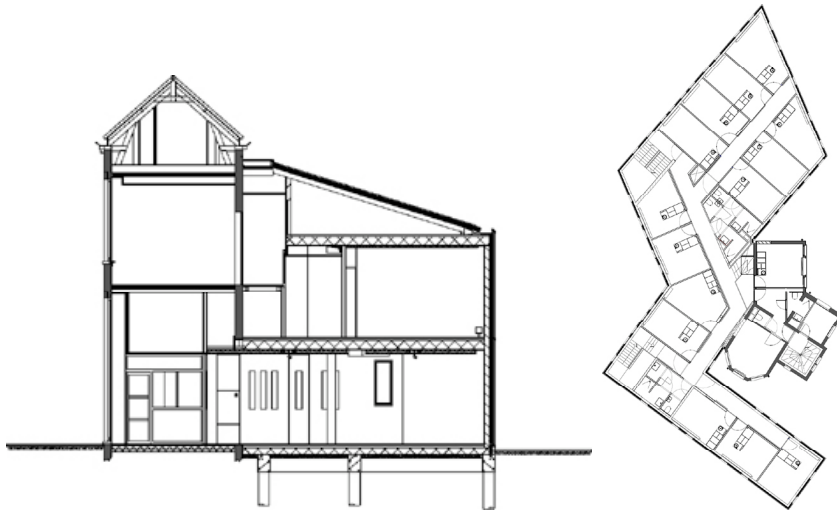
Versseput Architecten, Utrecht

Projectgegevens

Projectarchitect	Peter Versseput
Projectteam	Inge Schultz, Madeleine Middeldorp, Aart Matser en Marjolein Bontje
Opdrachtgever	GG&GD Utrecht
Hoofdaannemer	Bilthovens Bouwbedrijf De Jong, Bilthoven
Adviseur constructie	Boerkoel Utrecht
Adviseur installaties	Galjema, Rijswijk
Adviseur akoestiek	Kupers & Niggebrugge, Utrecht
Bouwmanagement	Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Utrecht
Beeldend kunstenaar	Versseput Architecten i.s.m. Aart Matser
Ontwerp bewegwijz.	Volta, Utrecht
Start bouw	Februari 2006
Oplevering	Januari 2007
Bruto vloeroppervlakte	1000 m ²
Bruto inhoud	3077 m ³
Programma	Hostel ten behoeve van 23 dak- en thuisloze alcoholverslaafden
Bouwsom	€ 1.500.000 incl. installaties (€ 350.000), excl. inrichting en BTW
Leverancier gevelpl.	PPGevelbouw, Kesteren
Leverancier meubilair	Project2000 bv, Utrecht
Tekst	Fred Gaasbeek
Foto's	Corné Bastiaansen (exterieur) en Paulien de Gaaij (interieur)

Nederland kent vele verslaafden. De groep alcoholisten in Nederland is zeer groot, ongeveer 650.000 mensen. Aanpassingen in de volksverzekering AWBZ maakt het tegenwoordig mogelijk onderdak en begeleiding te bieden aan dak- en thuisloze alcoholverslaafden. Deze nieuwe vorm van zorg, waarbij het accent ligt op begeleiding, verzorging en socialisatie, heeft in Utrecht al geresulteerd in een hostel waar zwervende alcoholisten langdurig onderdak krijgen en worden begeleid in hun verslaving. In de wijk Ondiep verrees een spannend ensemble van oud- en nieuwbouw, dat specifiek ontworpen is voor genoemde doelgroep.

De modernisering van de volksverzekering AWBZ heeft ruimte geschapen om dak- en thuislozen met (ernstige) psychiatrische problemen meer begeleiding te bieden. De gemeente Utrecht heeft deze verandering in de financiering van zorg aangegrepen om een nieuwe vorm van maatschappelijke opvang te creëren voor dak- en thuisloze alcoholisten. De Stichting Beschermende Woonvormen Utrecht (SBWU) werd gevraagd haar doelgroep uit te breiden met zwervende alcoholverslaafden. Zo werd het plan geïnitieerd om een hostel te bouwen voor deze groep verslaafden, waar ze onder begeleiding kunnen wonen, zonder dat de begeleiding er direct op gericht is het gebruik te stoppen.

Frank Pleijers van SBWU kreeg de leiding om dit project van de grond te tillen. Vanuit zijn ervaring met verslaafden wist hij dat vooral drankverslaafden zorgmijders zijn en bovendien sociaal slecht functioneren. Een woonvorm voor deze groep vereist daarom een andere aanpak dan bijvoorbeeld een hostel voor drugsverslaafden. Architect Peter Versseput werd geconfronteerd met een type opvang waarvoor nog geen referentiekader bestond. Versseput interesseert zich oprecht in sociale relaties

en de samenwerking met Frank Pleijers resulteerde dan ook in een succesvolle kruisbestuiving van verschillende disciplines. Versseput wist de kennis en verhalen over de toekomstige cliënten om te zetten in een architectonisch programma van eisen.

Nieuw en oud

Binnen de gemeente Utrecht worden zorgcomplexen van verslaafden over de verschillende wijken van de stad verdeeld. Aangezien de wijk Ondiep had aangegeven liever met de opvang van alcoholisten van te doen te krijgen dan met drugsverslaafden, zou het hostel in deze wijk worden gesitueerd. Als geschikte locatie werd de voormalige politiepost uitgekozen. Deze post nabij de Rode Brug dateert van 1909 en is voor de wijk zeer beeldbepalend door zijn architectuur en stedenbouwkundige positionering op een hoek. De kern van dit pand met zijn karakteristieke torentje moest behouden blijven en geïntegreerd worden in de nieuwbouw.

Evolutie

Het eerste ontwerp dat werd gepresenteerd nam het volledige oppervlak van de kavel in beslag. Omwonenden protesteerden heftig tegen de inbeslagname van een oud strookje groen en de omvang van de nieuwbouw en keurden het plan af. In overleg met de gemeente werd een aantal voorwaarden geformuleerd waaraan het hostel volgens de buurtbewoners moest voldoen. Drie vertegenwoordigers van de buurt namen zitting in het ontwerpwijkteam dat mee ging draaien in het ontwerpoverleg. Er ontstond een dialoog waarbij de voorwaarden werden getoetst aan het ontwerp. Versseput architecten werkte vele varianten uit in schetsmaquettes om de zaken inzichtelijk te maken, waardoor langzaam een consensus ontstond. Het bereiken van een breed draagvlak had tot gevolg dat het ontwerp was geëvolueerd tot iets heel anders dan het oorspronkelijke plan. Volgens Peter Versseput is het eindresultaat zelfs beter geworden en de omwonenden kregen een ruimere groenzone dan er oorspronkelijk was.

Balans van transparantie en geslotenheid

De hoogte van de nieuwbouw was een bezwaar voor de omwonenden. Versseput loste dit op door het niveau van de begane grond een meter beneden het maaiveld te brengen. Hierdoor werd het oude monumentale deel sprekender en de nieuwe uitbreiding, die de oude politiepost als het ware omarmt, meer dienstbaar aan de bestaande bebouwing. Merkwaardig is

dat de dominante positie van de oude politiepost in het exterieur omgekeerd evenredig is met het interieur. Het vloeroppervlak van het oude gedeelte beslaat slechts een klein deel van het totaal. In het exterieur van de nieuwbouw is gestreefd naar een balans van transparantie en geslotenheid, om verbeelding te geven aan de wil tot maatschappelijke inpassing van de cliënten enerzijds en de behoefte aan geborgenheid en privacy anderzijds. Smalle hoge ramen, geïnspireerd op de verticaliteit van de oude politiepost, geven de gevel een open karakter en waarborgen veel lichtinval, terwijl inkijk beperkt blijft. Bewust is gekozen voor eigentijdse materialisatie, maar dan wel terughoudend ten opzichte van de politiepost: aluminium voor de kozijnen en zinken felsplaat voor het dak en een polyesterbetonnen gevelbekleding. De gevelplaten zijn in samenwerking met een beeldend kunstenaar door Versseput ontwikkeld. Het zijn groene platen met een bamboereliëf waarover een motief van fluitenkruid aangebracht is om de monotone groene kleur levendiger te maken. Versseput ziet het bamboereliëf als een versteende jungle, hetgeen een mooie metafoor is voor het harde leven in de stad dat de bewoners van dit complex aan den lijve hebben ondervonden.

Individu en socialisatie

Hostel Hogelanden biedt onderdak aan 23 alcoholistische daklozen. Er is veel aandacht uitgegaan naar het weer verankeren van deze mensen. `Normale´ mensen hebben een sociale kring om zich heen van familie, vrienden, kennissen, collega's etc. De alcoholist heeft vaak alleen zichzelf en is zeer eenzaam, het is daarom van belang dat er weer sociaal contact opgebouwd wordt. De individuele woonplekken zijn niet te bereiken of te verlaten zonder door de gemeenschappelijke huiskamer te komen. In de huiskamer wordt gezamenlijk gegeten, tv gekeken, en vinden andere sociale interacties plaats. Er mag echter geen alcohol gedronken worden, dat mag uitsluitend op de eigen kamer. De toepassing van betonplex op de gangwanden brengt warmte in het interieur en het kan bovendien tegen een stootje. Ook op andere punten is geprobeerd het klinische dat zo kenmerkend is voor dergelijke instellingen, te vermijden. Betegeling in zachte kleuren en monochroom fotobehang in twee soorten zorgen niet alleen voor gezelligheid, maar geven op basale wijze ook de richting aan naar een gang. De gangen zijn kort gehouden omdat de oriëntatie van alcoholisten vaak slecht is en het contrast tussen lichte vloer en donkere wandbekleding biedt houvast in de routing. Alle kamers zijn verschillend van indeling en grootte. Elke woonplek heeft een individueel

vormgegeven pantry en kledingmeubel. Dit alles om het als een nieuw thuis te laten voelen, want voor de meeste bewoners zal dit het laatste honk in hun leven zijn.